

A TÖRTÉNELMI ESEMÉNY FOGALMA

Gyáni Gábor

az MTA levelező tagja,
MTA Történettudományi Intézet
visgyani@ceu.hu

„Ez volt március 15-ke. Eredményei olyanok, melyek e napot örökre nevezetessé teszik a magyar történetben. Események folytatásának ez közönséges volna, kétségkívül, de tekintve annak, ami volt, kezdetnek nagyszerű, dicső.” (Petőfi, 1960, 409.) A pesti forradalom, legalábbis Petőfi szerint, hamisítatlanul történelmi esemény. A költő március 17-i naplóbejegyzésével vág egybe az is, amit Jókai Mór írt a nap eseményeiről hírt adó beszámolójában az általa szerkesztett *Életképek* című lap március 19-i számában. „A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik. A magyar nemzet történetében ez volt az epochális nap.” (Bay, 1943, 13.) Mind Petőfi, mind Jókai közvetlenül részt vett a március 15-ei történésekben, így talán nem is csoda, ha ők legalább tudatában vannak az esemény kimagasló jelentőségének. De miért oly magabiztosak az esemény jelentését illetően, és miért gondolják úgy, hogy forradalom, nem pedig csupán zendülés történt e nevezetes napon? Petőfi erre a kérdésre is válaszol naplójában, kifejtve: jó ideje várta már a pillanatot, amikor megvalósulnak régóta sóvárgott szabadságeszméi. Március 15-ét, ennek megfelelően, türelmetlen várokozásának a beteljesüléseként élte át, mely nap a korábban gyakran megálmodott pillanat eljöveteleként hatott rá. Minden, ami akkor történt, bár meglepő volt, nem érte váratlanul a költőt, mivel: „vártam e pillanatot; nemcsak

reméltem, de bizton hittem, hogy el fog jönni” (Petőfi, 1960, 403). Előre tudta a költő, hogy mi fog történni, és tudta azt is, hogy mit jelentenek majd mindeme történések.

Aki azonban nem volt közvetlenül részese az eseménynek, és még csak nem is sóvárgott utána korábban, nem élhette át ugyanazt, mint Petőfi (vagy Jókai). A távoli híradásokból megismert (megtapasztalt) március 15-e a kortársak többsége számára nem könnyen szerezhetette meg (ha egyáltalán) a történelmi esemény rangját. Íme egy példa: „Március 17-én és 18-án pesti vásárról jöttek haza vesztéremi lakosok, kereskedők, mesteremberek, zsidók s mindegyik hozott magával egy-egy árkus nyomtatott papirost, melyekre következő pontok valának nyomtatva nagy bötükkal: Mit kíván a magyar nemzet. Hozták ezen ide ragasztott Nemzeti dalt is. Továbbá ezen vásárról hazajött lakosok nem győzték beszélni, hogy mily lázadás ütött ki Pesten 15-én. Csuda dolgokat beszéltek, melyeket mi ámulva hallgattunk, s mosolyogva kérdeztük egymást, hogy igaz lehet-e az?” (Francsics, 2001, 152–153.)

Március 15-e azok körében keltette (keltette) a történelmi esemény benyomását, akik pestiek voltak, és akik ráadásul mélyen azonosultak a nap történéseivel. Kérdéses viszont, hogy ugyanaz vagy akár csak hasonló volt-e március 15-e jelentősége és jelentése azok számára is, akik nem vettek benne részt szemé-

lyesen, és nem várták sóvárogva e nap eljövételét; vagy ha talán titkon reménykedtek benne, akkor is másként képzeltek el a változott társadalmi változások eljövételét. Ez utóbbira bizonyosan Kossuth Lajos a legjobb példa, aki a pozsonyi diétán szorgoskodott ezidőben a forradalom törvényes keresztülvitelért és Bécsben is közbenjárt az ügy sikerére érdekében. Korántsem véletlen tehát, ha a pesti március 15-e kevésbé tűnt jelentősnek Kossuth látószögéből, szemben azzal, amit Petőfiék tartottak róla, és talán még történelminek sem volt nevezhető. Hiszen, ahogyan utóbb megjegyezte: „*Revolúciók nem csináltak, hanem csinálódnak.*” (Kossuth, 1900, 344–345.)

Ha felidézzük 1848. március 15-e korabeli reakcióit, nyomban leszögezhetjük: két külön esemény tapasztalata létezett egyidejűleg, melyek egyike a történelmi, a másik pedig a nem történelmi vagy egyszerűen: a hétköznapi esemény fogalmának felelt meg. Az esemény kettős tapasztalati világát két, egymástól eltérő történetírói szemlélet és történeti tárgy jeleníti meg. Az egyik kitüntetett jelentőséget tulajdonít a történelmi esemény tényének, olyanként tételezve, mint ami megszabja a múlt jelen felé tartó, szüntelenül előre haladó mozgását; a másik viszont a történelmi esemény pusztá számbavételét is mellőzi, mert többre becsüli a hétköznapi események historikumát. Ennek az utóbbi diskurzusnak a művelői meg vannak győződve róla, hogy valamely történelmi esemény a struktúra visszfénye vagy az esemény artikulációja csupán. Nem az esemény maga, hanem a hátterében, a mélyén ható struktúra hordozza ezek szerint a történelmi múltat, s hozzá képest az esemény legfőbb látszat. Nem az esemény dönti el ugyanis, hogy merre folyó tovább a történelem, az csupán

megengedi, hogy ki- és beteljesedjen a struktúra önmozgása. A struktúratörténetre fókuszáló történetírás is megkülönbözteti, és elválasztja tehát egymástól a szóban forgó két entitást, mint ahogyan a politika és az állam múltját kutató, a történelmet az eseménytörténettel azonosító, mélyen a historizmusban gyökerező történetírás is teszi. A politikátörténet-írás ezáltal és pontosan ebben az értelemben válik eseménytörténetté, ahogyan a társadalomtudományos történetírás is ekként válik struktúratörténet-írássá. Ha a historikus történetesen az utóbbit követi, akkor merészen elvonatkoztat az eseményektől, mint a történelem komolyan számba vehető hatótényezőitől.

Lawrence Stone már az 1970-es évek végén az esemény visszatéréséről elmélkedett, mint ami már magán a nem eseménytörténeti beállítottságú történetíráson belül is jelentkezik szerinte. Az ekkor még csekély elméleti igénnyel tárgyalt (megjósolt) *revival* később ténylegesen bekövetkezett; ezt a fejleményt Jacques Le Goff viszont már alaposan elemezte. Megállapítása szerint a politikátörténethez, az események nagyobb megbecsüléséhez való visszatérés annak a felismerésnek az eredménye, hogy nem a „politika”, hanem a „politikum” fogalmába zárt esemény váltja ki a történész megkülönböztetett figyelmét. A politikum megnyilvánulásaként tekintett esemény nem a gazdaságtól, a társadalomtól stb. elkülönült létező, amit így könnyűszerrel le lehet vezetni belőlük (ahogyan a deterministák, mindenekelőtt a marxisták gondolják). A politikum középpontba állítása inkább abból a belátásból fakad, hogy a politikum, amely nem elkülönült entitás, szüntelenül behatol a társadalom életébe, hogy a struktúrával együtt válják a történelem tényleges mozgatóerejévé. Az esemény e fo-

galma, Le Goff értelmezése szerint, nem a politika, hanem a politikum történetére irányul, amely egyaránt felöleli a *gazdasági* hatalmat, a *társadalmi* presztízst, az *ideológiai* befolyást, valamint az *imaginárius* létezőt.

Úgyszintén az *Annales* történészei körében, az 1970-es évek derekán és ezúttal Pierre Nora jóvoltából merült fel, hogy az esemény valójában a társadalmi valóság modern körülmények közötti észlelésének a központi kategóriája. Az esemény ilyenformán a tömegkommunikációs médiumok által előállított reprezentációként bevilágít a társadalmi képzeletvilágba, megmutatva egyúttal annak a működési módját is. A modern médiumok, amelyek a modern szakszerű történetírás fellépésével egy időben, a 19. század folyamán alakultak ki, és terjedtek el széles körben, nem csak tükröznek, vagy egyszerűen leképezik, hanem saját maguk teremtik az eseményeket. Ha ezt az elgondolást a távolabbi múltra is alkalmazzuk, arra a belátásra jutunk, hogy egy adott esemény emlékét megőrkítő, a róla való tudást az utókornak továbbító forrás is megfeleltethető annak a médiumnak, amely korunkban az eseményeket konstruálni szokta. Nélküle ugyanis, ahogyan Le Goff a problémát megfogalmazza, „az esemény nemcsak elkallódott volna a múltban, hanem beleolvadt volna a történelmi időtartamba.” (Le Goff, 2000, 193.)

Az esemény mint konstrukció fogalma jó szolgálatot tesz akkor is, amikor a múltbelitől eltérően közelítünk a struktúra és az esemény közötti kapcsolat kérdéséhez. A kettő közötti eltérést két síkon szokták bizonyítani: egyrészt úgy, hogy megállapítják, különböznek a lefolyás időtartamában; másrészt úgy, hogy az emberi tapasztalathoz való viszonyukat illetően állapítanak meg eltéréseket közöttük. Az esemény mint gyors lefolyású történet,

közvetlenül férhető hozzá a maga konkrét egyediségében a mindennapi tapasztalat számára. Az esemény, amelyből túlon túl sok szokott akadni az ember életében, közvetlenül átélhető történet, amiről mindenkinek van vagy lehet tudomása, akivel az esemény megéssik, vagy akinek a látó- és hallótávolságában események zajlanak. A struktúra, ezzel szemben, tartósan ható, folyton ismétlődő történetek végtelen sora; a struktúra monotóniája ellenben többnyire elfedi a történetek egyediségét, a hozzájuk tapadó élmények sajátosságát. A társadalmi ember mindig struktúrában, helyesebben struktúrák közepe él, ennek ellenére alig van róla tudomása, hogy mifélek ezek a struktúrák, miként hatnak élete folyására, és mi módon befolyolja ő a személytelen és folytonos történetek szakadatlan működését. Mindaz, amit tud, vagy tudni vél róluk, többnyire utólagos fogalomalkotás eredménye, ami többek között a történetek bölcsességének a gyümölcse; ez a tudás azonban nem adott a történelmi ágens számára, akinek az életét a struktúra egyébként közvetlenül megszabja.

Ha a valóság (helyesebben a valóság tudatának) döntő, ha nem is egyedüli forrása maga az emberi tapasztalat, akkor a struktúra az eseményhez képest kevésbé valóságos; ez utóbbi *átélt valóságként* kezkeskedik ugyanis önnön valóságúságáról. Ezért is gondolják úgy a pozitívista tudományos eszmények iránt elkötelezett történészek, hogy az események a múlt egyedül valóságos dolgai, és minden más csupán spekuláció, aminek ilyenformán nem ad, nem adhat hitelt a historikus. A struktúratörténet jegyében fellépő társadalomtudományos történetírás képviselői ezzel szemben csalóknak, szeszélyesnek, az igazságot tekintve megbízhatatlan indikátornak tekintik az eseményt, amely – aho-

gyan Fernand Braudel állítja – a felszínét mutatja meg csupán a múlt valóságának.

A történetelmélet számos művelője újabban viszont amellet érvel, hogy az esemény és a struktúra lényegi különbözőségük ellenére is szorosan összetartoznak, és feltételezik egymást. *„A két sík, az események síkja és a struktúrának síkja egymásra van utalva, és egyik sem oldódik fel a másikban. Sőt, a két sík helyi értéke, egymáshoz való viszonya változik is aszerint, milyen kérdéssel fordulunk feléjük.”* (Koselleck, 2003, 169.) Koselleck tehát nem zárja ki, hogy a struktúra és az esemény alkalmanként átalakulhat egymásba, miután, *„minden esemény strukturális pozícióba kerülhet”, és egyúttal „maga a »tartam«, az állandóság is válhat eseménnyé”*. (Koselleck, 2003, 172–173.) Ismeretelméleti megállapításokkal igyekeznek alátámasztani az idézett tézist. *„Az ex post megállapított események fakticitása sohasem azonos a múltbeli összefüggések valóságosnak vélt teljeségével. Minden kidolgozott és ábrázolt esemény a tényyszerűség fikciójából táplálkozik – maga a valóság ellillant. [...] Az elmúlt és elbeszelt események valóságartalma tehát [...] semmivel sem nagyobb, mint a múlt struktúráié, melyek az egykori nemzedékek tapasztalati tudásán esetleg messze túlmutatnak. A tartósabb struktúrának, főként, ha kívül esnek az egykori résztvevők tudatán, annál »hatásosabbak« lehetnek – vagy lehetnek –, minél kevésbé merülnek ki egy tapasztalatilag tetten érhető eseményben. Ez azonban kizárólag hipotetikusán állapítható meg.”* Így szól végül Koselleck következtetése: *„Az elbeszelt események fikcionalitásának a struktúrának szintjén azok hipotetikus természetű »realitása« felel meg.”* (Koselleck, 2003, 174.)

Egyéb érvek is hozhatók ugyanakkor az esemény és a struktúra kibékíthetetlen ellentétét valló hagyományos felfogás ellen. Raymond Aron azt vallja, az esemény sohasem

csupán atomi létező, mivel többnyire eseményszekvenciák formájában nyilvánul meg. Azért nehéz, ha nem lehetetlen megállapítani valamely esemény és események egészének (a struktúrának) a különbözőségét, mert: *„Minél nagyobb egészekről beszélünk, annál kevésbé nyilvánvalóak ezek határai, illetve belső egysége.”* (Aron, 2006, 145.)

Ez a felfogás ahhoz a kérdéshez vezet végül bennünket, hogy milyen is valójában az esemény és a struktúra kapcsolata. Ennek kapcsán lesz (lehet) jelentősége a történelmi esemény fogalmi megragadásának, amikor az esemény nem a struktúrát alkotó eseményszekvenciák tetszőleges variánsa, hanem váratlan, egyúttal elementáris hatású *egyedi történet*, amely megszakítja a struktúra lankadatlan uralmát. A történelmi esemény azt az élményt tartogatja átélői számára, hogy minden másként zajlik az adott esemény megtörténte után. Kossuth ez okból teljes joggal állíthatja, hogy: *„A történelem logikája néha soká vesztegel, néha egy perc alatt századokat lép. Oly nagyokat lép, hogy a rövidlátó »ki hitte volna«-t kiált, s véletlenül beszél.”* (Kossuth, 1900, 203–204.)

A történelmi eseményeknek is megvan persze a maguk oka, ezek gondos vizsgálattal feltárhatók, amelyek ugyanakkor a struktúrák létéhez kötődnek. Mindamellet, a történelmi esemény olyan egyedi és egyszeri történet, amely nem következik mechanikusan valamely struktúrából. Ennek ugyanis a struktúrára mint önfenntartó eseményszekvencia fogalma önmagában is ellentmond, kizárva annak elvi lehetőségét, hogy a struktúra idézze elő a felbomlásáért (az átalakulásáért) felelős történelmi eseményt. De akkor hogyan áll elő vajon a történelmiként számon tartott történelmi esemény? Erre a kérdésre keressük a választ írásunk második felében.

A történelmi ágens elszenvedí (együttal meg is valósítja) a struktúra követelményeit, miközben ő maga szintén hatással van a struktúra lehetséges működésére. Bizonyos fokú autonómia birtokában a történelmi ágensnek módja van rá, hogy megmaradva a szükségszerűség határai között, saját maga válassza meg a struktúrában rejlő és az önnön céljaira kiaknázható lehetőségeket, valamint hogy immár az utóbbi feltételekhez igazítsa szabálykövető viselkedését. E konstelláció mélyebb belátásán alapul a mikrotörténet-írás és a történelmi antropológia gyakorlata. Azért is utasítják el maguktól e történetírások művelői a funkcionalista szemléletmódot, mert nem tárható fel annak révén a múlt emberi valósága, amikor tehát az oksági mechanizmusok rekonstruálására történik csupán kísérlet. Nem lehet hitelt érdemlően leírni a múltat, ha kizárólag a biológiai, a politikai és a gazdasági szükségszerűségek elkerülhetetlen egymásba fonódását mutatjuk ki (Revel, 2001, 18.). Ezen okból értékelik manapság oly nagyra a történetírásban (is) az ágencia szerepét a valóság tényleges megalkotásában. Az *agency* napjaink történetírói gondolkodásának újszólván a központi analitikus fogalma.

Visszatérve a struktúra és az esemény kapcsolatának ahhoz az újabb felfogásához, amely a fenti gondolatot kamatoztatná, kijelenthető: a történelmi ágens a társadalom életét *tartósan* működtető sémák (schematas) ismeretében úgy rendezheti át *alkalomadtán* a számára elérhető emberi és nem emberi erőforrásokat, hogy az aktuálisan érvényes struktúrától eltérő kontextusokra is alkalmazhatók legyenek. Az emberi ágencia, szól William Sewell megfogalmazása, az ágensek erőforrások feletti ellenőrzéséből fakad. Történelmi esemény akkor keletkezik, amikor a történelmi ágensek *kulturális innovációt* haj-

tanak végre az erőforrások ily értelmű átalakításával. A történelmi esemény mint destabilizáló történés megteremti ezáltal a változás, a struktúra átalakulásának a lehetőségét. Közvetlenül nem a struktúra szüli ezt a fajta eseményt, bár tagadhatatlan, hogy valamilyen struktúra hiányában létre sem jöhetne maga az esemény, amely így a struktúra kiindulópontjával is szolgál, lévén, hogy általa keletkezik új struktúra.

A történelmi esemény, amely nem atomi létező, hanem a történések szerteágazó szekvenciája (Raymond Aron), olykor a kortársak számára is látható (érthető) alakot ölt mint kivételes történés, amikor az aktorok átélnek a struktúrák *tartós és gyökeres* átalakulását.

A további elméleti fejtegetések helyett álljon itt bizonyító erejű példa gyanánt a Bastille ostromának historikumaként mint a történelmi esemény megkonstruálásának kézenfekvő történelmi modellje. A Párizs belvárosában álló, a 18. század végén már csupán börtönként használt erődítmény erőszakos bevételé, valamint védői egy részének a meggyilkolása nem számított abban az időben kivételes eseménynek: egyetlen epizódja volt csupán a július 14-i, a megelőző, valamint az azt követő napok erőszakkal teli párizsi eseményeinek. Úgy és akként vált július 14-e történelmi jelentőségű eseménnyé, hogy az ágensek az eseményszekvenciák során némi idő elteltével ráébredtek a nap sorsfordító értelmére.

A Bastille bevételének „történelmi” jelentősége a 14-ét követő napok és hetek során „derült ki” csupán; ráadásul nem azok jutottak e tény tudatára, akik 14-e délutánján és estéjén az erőszakos cselekedeteket elkövették, nem Párizs lázongó népe adta tehát neki ezt az új értelmet. Az akkoriban szorgosan ülésvezető Nemzetgyűlés képviselőiben érlelődött

meg július 14. történelmi jelentőségének a gondolata nagyjából július 20. és 23. között. A képviselők – politikai pártállásra való tekintet nélkül – arra a közös meggyőződésre jutottak e napok során, hogy a politikai hatalom szuverenitása a július 14-i események hatására a királyról átszállt a személyük által képviselt nemzetre. Ez a fajta jelentéstulajdonítás a július 14-i eseményekkel összefüggő későbbi események értékelésével állt összefüggésben, hogy tehát a király meghátrált, miután visszavonta Párizsba csoportosított haderejét. Ez az aktus azt sejtette, hogy hatalmi vákuum keletkezett. Július 14-éig ugyanis egyértelműen a király volt a hatalom egyedüli szuverén birtokosa, ennek azonban 14-ét követően egyszeriben vége szakadt. Így adott utóbb hangot XVI. Lajos az ellene folyó per során a július 14-e előtti királyi hatalmi szuverenitás számára is kétségbenvonhatatlan tényének. *„Elnök. – Lajos, a francia nép azzal vádolja önt, hogy bűncselekmények tömegét követte el avégből, hogy a nép szabadságát szétzúzva felállítsa saját zsarnokságát. [...]*

Lajos. – Nem volt olyan törvény, amely mindebben gátolt volna. [...] Az idő tájt bárhová csapatokat vezényelhettem.” (Soboul, 1970, 120.)

Egy sor további fontos tanulsággal is szolgál még a bírósági diskurzus a Bastille bevételét érintő történelmi esemény mint konstrukció tekintetében. Amikor a bíróság elnöke zsarnokság vádjával illeti a királyt a júliusi napokban tett intézkedései kapcsán, új eszmei struktúra kívánalmi szerint ítélkezik a múlt dolgaiban; azok fényében a népszuverenitás bármilyen korlátozása vitán felül kárhozatos cselekedetnek számít. A király viselkedésének utólagos, ráadásul visszamenőleges hatályú megítélése annak a strukturális váltásnak az eredménye, amihez július 14-e szolgált

állítólagos kiindulópontul. A váltás eredményeként olyan értelmet lehetett immár tulajdonítani a királyi hatalom valamikori gyakorlásának, amely július 14. előtt, július 14-én, sőt a rákövetkező napokban sem volt még érvényben. XVI. Lajosnak az ezekkel a vádakkal szembeni védekezése a korábban érvényes valóságra referált, a hatalomtechnika struktúraváltás előtti egyezményes jelentésének felelt meg, amit azonban július 14-ének a későbbi értelme egyszer és mindenkorra kiiktatott az evidenciák világából. A jelentésváltozást nem a király kezdeményezte, annak ő ily módon, különösen az események sodrában, nem is lehetett a tudatában. Július 14. a király számára éppúgy nem jelentett akkor semmi különösét, mint ahogyan a kortársak többsége számára sem, akik tehát még nem gondolták, hogy forradalmat csináltak. Jellemző, hogy 1789. július 14-én XVI. Lajos egyetlen szót jegyzett be a naplójába, amikor a napról beszámolt: *„Semmi”*. Azok találták ki július 14-ének mint kivételes történésnek a fogalmát, akik a legnagyobb hasznot húzták (húzhatták) a történések ilyen értelmű konceptualizálásából, nevezetesen az új potenciális hatalmi elit képviselői. Mindaz, ami július 14-éig vagy az azt követő napokig bezáróan még magától értetődő, mondhatni „természetes” hatalmi cselekedetnek számított, július 14-e új jelentésének a tükrében átalakult azzá, amit a szabadság elleni zsarnoki cselekmény minősítése fejez ki. Kulturális innováció történt tehát július 14-e történelmi eseménnyé nyilvánításával, melynek eredményeként minden új értelmet nyert, ami ezen a napon és a következők során történt akár az egyik, akár a másik oldalon.

Korábbi megállapításunk, miszerint a történelmi esemény nem atomi történés módjára zajlik, tekintve, hogy események időben

elhúzódó egymást követő sora alkotja, az idézett történelmi példa esetében is igazolást nyer. Mint láttuk, közel tíz napra volt ahhoz szükség, hogy a Bastille bevételének mint történelmi jelentőségű eseménynek a fogalma megszülessen. Nem ért azonban véget a történet az egyszeri (nemzetgyűlési) aktussal, jóllehet a konceptualizálás hosszan elhúzódó eseménysorában döntő volt a jelentősége. A jelentésadás és a jelentőségtulajdonítás folyamatát az eseménnyel nagyjából egy időben megkezdett kommemoráció tette véglegessé. Charles Villette július 18-án, tehát az e napot hivatalosan is forradalmivá minősítő politikai döntést megelőzve javasolta, hogy új nemzeti ünnep alapításával tegyék nyilvánvalóvá a példa és előzmény nélküli forradalom méltó emlékeztetét. Hamarosan valósággá vált Villette ötlete, amikor első alkalommal 1790. július 14-én megrendezték a föderáció ünnepét.

Mivel a július 14-ét követő napokban az erődítményt bontani kezdték, egy évvel később már csupán romok takarták annak színhelyét. A vár romos maradványait alakították át rögtönzött bálteremmé az ünnepségek megtartása érdekében. *„A tornyok alapzata hatalmas elefántlábként állt még, s itt helyezték el a nézők székeit. Az udvarok táncparkettül szolgáltak, s középen, a zenekar mellé egy frígiái sapkával koronázott póznát tűztek.”* (Haycroft, 1989, 57.)

A francia forradalom hevesen vitatni szokott öröksége nem kínált azonban sima és egyenes utat a kommemoráció kánonteremtő erőfeszítéseinek. Száz évre volt szükség ahhoz, hogy a Bastille napja 1880-ban elfoglalhassa végre a helyét a hivatalos, a nemzeti ünnepek sorában. Azóta viszont töretlenül őrzi eme kivételes státusát, arra emlékeztetve az utókort, hogy a július 14-én megesett bárbar tettek kivételesen nagy történelemformá-

ló eseményekkel fonódtak össze. Nem csupán a fesztivál jellegű ünnepi parádé fejezi ki ezen erős közmegegyeződést, hanem ezen felül az is, hogy a Bastille mint fizikai objektum és tér utóbb szakralizálódott. E tény beszédes megnyilvánulása, hogy nyomban megalapították a „Bastille 954 hőisének” kitüntető címét, amit jelvény adományozásával kapcsoltak össze; az ostrom során meghalt 98 személy hozzátartozója vehette át a kitüntetést. A Bastille emlékeiből összeállított gyűjteményben pedig olyan kék- és aranyszínű érmék is fellelhetők voltak, amiket azokból a láncokból faragtak, melyeket az erődítményben őrzött rabok viseltek állítólag magukon.

A Bastille bevételének prózai történéseivel gondolatilag összeforrt francia forradalom történelmi eseménye is azt mutatja, hogy a konceptualizálás időben elhúzódó folyamatának az eredményeképpen nyerheti el csupán egy adott történés a történelmi jelentőség rangját és az ennek megfelelő jelentést. Hasonló bizonyító erővel bír az 1848. március 15-i pesti események történelmiként való (át)értelmezése is. Ez a nap semmit sem változtatott érdemben Magyarország birodalmon belüli közjogi helyzetén, addigi gazdasági-szociális arculatán; a forradalmi (és a közjogi) változások az április 11-én szentesített ún. áprilisi törvényekkel váltak valósággá. A magyar forradalom eseménye nem korlátozható ilyenformán egyetlen nap történéseire, hiszen közel egy hónapot töltöttek ki azok az eseményszekvenciák, amelyek meghozták végül a struktúra gyökeres változását. Mégis: a kommemoráció lehetősége és kényszere folytán nem az áprilisi, hanem a márciusi dátum fejezi ki mindmáig a magyar forradalom autentikus emlékét. Holott e nap tényleges történései a forradalom konvencionális fogalmának sem felelnek meg maradéktalanul.

Március 15-e mozgalmas pesti eseményeiről a résztvevők többnyire olyan benyomást szereztek, melynek nyomán az illedelmes, az önmegtartóztató forradalom címkéjét ragaszthatnánk március 15-ére. A következő napokban megjelent újságcikkek, a kommunikatív emlékezet írott tanúságtételei adnak számot ezen ágensi élményekről, amelyek távolról sem az erőszakos lázadás imázsát társítják a nap eseményeihez.

Összegzésképpen megállapíthatjuk, a történelmi esemény, amely sohasem pontszerű történés, hanem olykor kaotikus eseményepizódok együttese, a retrospekció távlatában ölti csupán magára a teleologikus meghatározottság jellegét. A történelmi eseményt alkotó cselekedetek emellett valamelyest hosszabb időtartamban fejtik ki a hatásukat. Végül: az eseményt átélő, személyesen megtapasztaló történelmi aktorok tudhatják is és nem is, hogy mit éltek át, amikor történelmi idők jártak. Az adott történés vagy történéseknek a hosszabb sora egy hosszabb időtartamban kibomló konceptualizálási (jelentésadási) folyamatban kap jelentőséget, és nyeri el az értelmét. Ennek a rendszerint utólag történelmivé átminősített eseményornak

többnyire a szimbolikus kezdőpontja felel meg csupán egy pontszerű esemény tényének. A konceptualizálás folyamat szempontjából ugyanakkor elengedhetetlen, hogy azok konstruálják meg ily módon a történelmi eseményt, akiknek közvetlenül közük volt annak megtörténéhez. Ez azt jelenti, hogy a történelmi aktorok némelyike már akkor tudatában van a szóban forgó ténynek, amikor az események éppen zajlanak. Az esemény így posztulált állítólagos szerepéből következettnek azután vissza a történés kivételes, történelmiként meghatározott súlyára és ezúton elgondolt jelentésére.

Nem túlzás kijelenteni, hogy struktúra és esemény nem áll szemben mereven egymással mint két dichotóm tényező, még ha elkülönült entitásokként viszonyulnak is egymáshoz. Számos példa akad ugyanis arra nézve, hogy kölcsönösen átalakulnak egymásba. Ha nem kerülne erre sor, akkor teljességgel elképzelhetetlen lenne a történelmi változásnak még a pusztja lehetősége is.

Kulcsszavak: *eseményidő, a struktúra mint tartam, forradalom, történelmi ágencia, kulturális innováció, az esemény konceptualizálása*

IRODALOM

- Aron, Raymond (2006): *Az értelmiség ópiuma*. Akadémiai, Budapest
- Bay Ferenc (összeáll.) (1943): *1848–49 a korabeli napilapok tükrében*. Officina, Budapest
- Braudel, Fernand (2006): A történelem és a társadalomtudományok. A hosszú időtartam. In: Gyurgyák János – Kisantal Tamás (szerk.): *Történetelmélet II*. Osiris, Budapest, 1157–1182.
- Burke, Peter (2000): Az eseménytörténet és az elbeszélés felélesztése. In: Gyurgyák János – Kisantal Tamás (szerk.): *Történetelmélet II*. Osiris, Budapest, 932–946.
- Franciscs Károly (2001): *Visszaemlékezései*. S. a. r., szerk. Hudi József. Pápai Református Gyűjtemények, Pápa
- Gyáni Gábor (2011): Történelmi esemény és struktúra: kapcsolatuk ellentmondásossága. *Történelmi Szemle*. 2, 145–162.
- Haycraft, John (1989): *A francia forradalom nyomában. Utazások Franciaországban*. Secker & Warburg, London
- Koselleck, Reinhart (2003): *Elmúlt jövő. A történelmi idők szemantikája*. Atlantisz, Budapest
- Kossuth Lajos (1900): *Iratai VII*. S. a. r. Kossuth Ferenc, Budapest
- Le Goff, Jacques (2000): Visszatérések a mai francia történetírásban. *BUKSZ*. Nyár, 192–197.
- Ozouf, Mona (1988): *Festivals and the French Revolution*. Harvard University Press, Cambridge, Mass.

- Petőfi Sándor (1960): *Összes prózai művei és levelezése*. Szépirodalmi, Budapest
- Revel, Jacque (2001): Történelem földközélelől. In: Giovanni Levi: *Egy falusi ördögüzés és a hatalom*. Osiris, Budapest, 5–35.
- Sewell, William H. Jr. (2005): *Logics of History. Social Theory and Social Transformation*. University of Chicago Press, Chicago
- Soboul, Albert (összeáll.) (1970): *XVI. Lajos pere*. Kosuth, Budapest

- Sohajda Ferenc (2002): Eset és esemény. A konkrétum történeti vizsgálatának lehetőségei és jelentősége. In: Szekeres András (szerk.): *A történész számszósládája. A jelenkori történeti gondolkodás néhány aspektusa*. L'Harmattan–Atelier, Budapest, 183–195.
- Stone, Lawrence (2006): Az elbeszélés újjászületése. Megjegyzések a régi-új történetírásról. In: Gyurgyák János – Kisantal Tamás (szerk.): *Történetelmélet II*. Osiris, Budapest, 899–919.

DAGANATOS BETEGSÉGEK ELŐFORDULÁSA, A HAZAI ÉS NEMZETKÖZI HELYZET ISMERTETÉSE

Tompa Anna

az MTA doktora, igazgatóhelyettes,
Semmelweis Orvostudományi Egyetem Népegészségügyi Intézet
tomann@net.sote.hu

Összefoglalás

Modern világunk egyik legnagyobb egészségügyi problémája, hogy a várható élettartam növekedésével párhuzamosan megemelkedett a krónikus, nem fertőző betegségek halálzási gyakorisága, így a daganatos betegségek ellátása is egyre nagyobb gondot okoz az egészségügyi ellátó rendszereknek. A rákot egyre terjedő világjárványnak kell felfognunk, és „...*nincs olyan ország vagy nemzeti tudós társaság, amely a küzdelmet egyedül vehetné fel ellene*”, mondta John Seffrin, az Amerikai Rák Társaság elnöke. 2030-ra a megbetegedések száma várhatóan 26 millióra növekszik, és 11,5 millió daganatos halál várható. A WHO adatai szerint ma már többen halnak meg rákban, mint AIDS-ben, TBC-ben vagy maláriában összesen. Magyarországon is fokozatosan emelkedett a daganatos halálozás az elmúlt hatvan évben. A férfiak és a nők együttes rákhalálozási világstatisztikájában a tüdőrák vezet, ahol sajnos a magyarok az elsők. Tüdőrák következtében hal meg minden hetedik rákbeteg (kb. 1,1 millió évente). Hazánkban közel annyian halnak meg éven-

te tüdőrákban, mint korábban tuberkulózisban. Különösen a férfiak körében gyakori és a nők között is rohamosan emelkedik a tüdőrák halálozása, és 2003 óta megelőzi az emlőrák okozta halálozást. A gyermek- és fiatalok közötti dohányzás növekedésével magyarázható, hogy már a fiatal 40–59 év közötti korosztályban is megemelkedett a tüdőrák-halálozás. A nők körében előretört tüdőrák-előfordulás mutatja leginkább ezt a szoros összefüggést, ugyanis a női tüdőrák megbetegedések száma 1995 óta háromszorosára nőtt (1340-ről 4016-ra). A másik daganatfélése, az ajak-szájüregi rákok halálozásának emelkedése is jellemző a hazai állapotokra. Ennek a daganatnak a kialakulásában is döntő szerepe van a dohányzásnak, és tömény alkohol fogyasztásának, az elhanyagolt száj-higiénének, a környezeti-munkahelyi ártalmaknak és az onkogén vírusfertőzéseknek. Az emelkedés itt is főleg a férfiakra jellemző, a férfi nő arány egy a négyhez. Az emlő, prosztata és emésztőszervi rákoknál a genetikai adottságok mellett főleg a táplálkozási tényezőknek és az elhízásnak, a mozgásszegény életformának tulajdonítanak jelentőséget.